

Magne Helland, dosent
Institutt for optometri og synsvitenskap
Høgskolen i Sørøst-Norge, Kongsberg

Hjalmar August Schiøtz oftalmoskop – med holder for sylinderglass?

Det er skrevet mye om Schiøtz. Han klarte å utrette mye som banebrytende og innovativ øyelege for over hundre år siden. Spesielt hans tonometer er kjent blant leger og øyeleger over hele verden. Men hvor godt kjent er hans oftalmoskop fra 1882? Noen få instrumenter finnes nok fortsatt i offentlige og private samlinger, men har noen et Schiøtz oftalmoskop "... med egen Indfatning for Cylinderglass"?

Internasjonalt er Schiøtz tonometer meget godt kjent, og for lesere av norsk gir boken *Hjalmar Schiøtz 150 år* (2000) av Otto Johansen en god oversikt over vitenskapsmannen, øyelegen, mennesket, og hans instrumentkonstruksjoner. I det hele tatt er mye av det Schiøtz skrev av fagartikler, forelesningsnotater osv. fortsatt tilgjengelig. Og det skrives fortsatt om han. Her i *Oftalmolog* dukket artikkelen *Hjalmar August Schiøtz (1850-1927)* opp så sent som i høstnummeret i 2014. Det meste som er skrevet om han er imidlertid

skrevet kun på norsk. For det som i ettertid er skrevet på engelsk er fokus som oftest rettet mot hans tonometer. Om hans oftalmoskop (figur 1) finnes kun begrenset informasjon. Dette ble i noen grad rettet opp med artikkelen til Keeler et al publisert i *Acta Ophthalmologica* i 2014 *Hjalmar Schiøtz, the great Norwegian innovator and his ophthalmoscope*.

Schiøtz oftalmoskop

Mange detaljer har nå kommet på plass, og Schiøtz oftalmoskop var absolutt moderne for sin tid og

inneholdt nye og nyttige finesser. Han trakk selv frem fordelene ved at instrumentet ikke hadde noen løse deler, og var utstyrt med både et planspeil og en konkavspeil. Disse speilene kunne lett vipres inn foran instrumentets betraktningaperatur. Konkavspeilet kunne i tillegg vinkles i forhold til dets vertikale akse, avhengig av om observatøren benyttet en ekstern lyskilde plassert på pasientens høyre eller venstre side. Denne løsningen muliggjorde betraktning av et rettvendt bilde uten å vinkle oftalmoskopet og kikke

Fig. 1. Schiøtz oftalmoskop fra 1882.

på skrå gjennom isatt glass. Videre hadde instrumentet en skive med sfæriske glass som lett kunne roteres med en finger mens en betraktet pasientens øye. I denne skiven var det en åpen apertur, syv pluss glass (+1, +2, +3, +4, +6, +9 og +14) og åtte minusglass (-1, -2, -3, -4, -5, -7, -11 og -18). Schiøtz trakk også frem instrumentets lave pris (25 kroner i 1913) som en fordel. Flere nyttige finesser, men det kan vise seg at instrumentet også hadde andre tekniske løsninger som ikke tidligere er beskrevet internasjonalt. I følge en instrumentkatalog fra instrumentmaker Andreas J. Krogh i Christiania fra 1913 skal en versjon av oftalmoskopet være utstyrt "... med egen Indfatning for Cylinderglas". Utsnittet i figur 2 er hentet fra den aktuelle katalogen. Hvordan denne versjonen av oftalmoskopet så ut vites per dags dato ikke, men en betydelig høyere pris (32,50) tilsier et noe mer "avansert" instrument.

Etterlysning

Forfatterne av artikkelen omtalt her og oppgitt med full referanse under

ønsker å komme i kontakt med personer som kan ha et Schiøtz oftalmoskop "... med egen Indfatning for Cylinderglas", eller på annet vis har bilder eller annen informasjon om det aktuelle instrumentet. Schiøtz oftalmoskop skal også relativt tidlig ha kommet i en versjon utstyrt med en intern elektrisk lyskilde. Også dette er vi interesserte i. De første

forsøk på å utstyre oftalmoskop med en elektrisk intern lyskilde skal ha funnet sted i siste halvdel av 1880-årene.

Etter hvert som årene går blir det trolig stadig vanskeligere å spore opp informasjon om såpass gamle instrumenter, men vi innen øyehelsetjenesten i Norden har et ansvar her. Selv om mye er skrevet om Hjalmar August Schiøtz bør vi for ettertiden etterlate oss et mest mulig fullstendig bilde. Ta kontakt!

Kontaktlinformasjon.

Magne Helland
 Mobiltelefon +47 975 62 124
 Epost: magne.helland@hbv.no

Hovedkilde.

Keeler CR, Helland M & Albert DM (2014): Hjalmar Schiøtz, the great Norwegian innovator and his ophthalmoscope. Acta Ophthalmologica: 92: 588-592. ■

f. Oftalmoskop eller Øiespeil.

Fig. 25. Oftalmoskop, Prof. Schiøtz', No. 71, 1/2 Størrelse.

	Kr.
Oftalmoskop eller Øiespeil, Prof. Schiøtz', med en Loupe i Etui, Fig. 25	25
Det samme, men egen Indfatning for Cylinderglas	32.50

Fig. 2. Schiøtz oftalmoskop slik det ble annonsert i en katalog fra instrumentmaker Andreas J. Krogh i 1913. Merk nederste linje. Det samme, men egen Indfatning for Cylinderglas ... Kr. 32,50»